Journal of Surgery
[Jurnalul de Chirurgie]

History of surgery Open Access

PROFESORUL DR. CONSTANTIN DANIEL (1876-1973) ȘI ISTORIA CHIRURGIEI ÎN CURSUL SĂU INAUGURAL DE LA IAȘI (1911)

Dana Baran
"Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iasi – Romania

Abstract. [PROFESSOR DR. CONSTANTIN DANIEL (1876-1973) AND THE HISTORY OF SURGERY IN HIS INAUGURAL LECTURE IN IAŞI (1911)] Prominent Romanian surgeon and gynecologist, Dr. Constantin Daniel (Daniil) (1876-1973) was a university professor in Iași and Bucharest. Trained in Paris in major clinics he was one of Professor Thoma Ionescu's collaborators in Bucharest. He established himself as one of the founders of modern Romanian gynecology, particularly of gynecologic oncology. He organised an updated Gynecology-Obstetrics Service at the Colțea Hospital in the country's Capital, as well as a Clinical Gynecology Institute. In 1923, he founded the Society of Gynecology in Bucharest, and in 1936, the Society of Gynecology in Romania, associations which he chaired repeatedly. Promoter of Novocain blockage of parameters in gynecological inflammations, transcervical drainage, subtotal hysterectomy, he also practised plastic and reconstructive surgery. He paid great attention to the fight against cancer, in general, and genital cancer, in particular. Professor Daniel published numerous works alone or in collaboration, focused on the role of the ovary in the pathology of uterine fibroids, cancer and tuberculosis of the genital organs, adnexal inflammations, the relations of the genital glands with the other endocrine glands, sterility and many others. Professor Daniel's name is equally linked to the initiation of the vaginal smear practice for the early diagnosis of uterine cancer (1926-1927), the pioneering contribution of Associate Professor Aurel A. Babeș, outstanding Romanian pathologist, being carried out in his clinic. He participated in both the Bulgarian Campaign (Second War, 1913) and World War I (1916-1918). Constantin Daniel was member and honorary member of numerous national and international academic societies, and was awarded important distinctions, orders and medals. Particularly erudite, Francophone and Francophile, Professor Daniel equally wrote a series of syntheses on the history of surgery, urology and gynecology, but also on the Franco-Romanian medical relations over time.

Keywords: Constantin Daniel, surgery, gynecology, history of medicine, Franco-Romanian medical relations

Fig. 1 Prof. Dr. Daniel Constantin

Note biografice. Dr. Constantin Daniel (Daniil) s-a născut la Craiova, la 10 ianuarie 1876, oraș unde a urmat mai apoi clasele primare (1882-1887) și Liceul Carol I (1887-1895). (Fig.1) A

Corresponding author: Dana Baran dana_baran@yahoo.com

Received June 9, 2022; **Accepted September 2**2, 2022, Published September 30, 2022

Citation: Baran Dana. Professor dr. Constantin Daniel (1876-1973) and the history of surgery in his inaugural lecture in Iaşi (1911). Journal of Surgery [Jurnalul de chirurgie]. 2022; 18 (3): 241 – 258. [Article in Romanian]. DOI:10.7438/JSURG.2022.03.09
Copyright: © 2022 Dana Baran. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

studiat medicina la Facultatea de Medicină din Paris (1896-1905), în 1905 obținând titlul de doctor în medicină și chirurgie cu o teză despre „Technique opératoire de l'hystérectomie abdominale sus-vaginale dans les lésions bilatérales des annexes" (Paris: Steinheil Éditeur,1905). A fost extern şi intern al Spitalelor și al Maternității din Paris între 1901-1905, lucrând și ca repetitor („monitor") la Clinica de Naşteri Baudelocque. (Fig. 2) Internatul, o instituție serioasă, selecta de regulă doar 50-60 de absolvenți din 800. Ca intern, s-a perfecționat pe lângă maeştrii vremii: Samuel Pozzi, Camille Louis Antoine Champetier de Ribes, Théodore-Marin Tuffier, Louis-Gustave Richelot, Adolphe Pinard, Jean-Louis Faure, trecând prin Spitalele Broca, Cochin, Beaujon, Necker-Enfants Malades.(1, 2) Dar tânărul Daniel fusese remarcat deja, de la cel dintâi examen, de Profesorul Poirier, care notase pe certificatul semnat de el: „Extrêmement bien".„ Il fait partie de l'élite de cette faculté." (2)

CONSTANTIN DANIEL

Professeur à la Faculté de Médecine de Jassy,
Ancien Interne des Hôpitaux de Paris et Répétiteur
à la Clinique d'Accouchements Baudelocque,
Membre correspondant de la Société d'Obstétrique,
de Gynécologie et de Pédiatrie de Paris.

Fig. 2. Poziția Doctorului Constantin Daniel în 1912, menționată pe una din publicațiile sale apărută în Franța, în 1912: „Professeur à la Faculté de Médecine de Jassy, Ancien Interne des Hôpitaux de Paris et Répétiteur à la Clinique d'Accouchements Baudelocque, Membre Correspondant de la Société d'Obstétrique, de Gynécologie et de Pédiatrie de Paris"

Revenirea la București (1905-1910). Revenit din Franța la București, în 1905, a fost secundar al renumitului Profesor Dr. Thoma Ionescu (1860-1926). A devenit coordonator al clinicii de chirurgie de la Spitalul Filantropia și membru al Societății Anatomice. În 1907, și-a luat docența în ginecologie la Facultatea de Medicină din București. Ginecologia fusese inclusă între disciplinele Facultătii de Medicină din București în 1898, iar primul profesor a fost celebrul chirurg George Assaky (1855-1899). Acesta a pus și bazele unui Institut de Ginecologie în 1898, desființat, ca și Catedra, la moartea sa, survenită după doar un an, în 1899. (3,4,5) Assaky a practicat, între altele, o interesantă tehnică de histeropexie extraperitoneală. Între 1899-1920, Ginecologia a fost reintegrată, ca domeniu de studiu universitar, chirurgiei generale.

Profesor la Iași. Aproape șase ani, între **1910-1917**, Constantin Daniel a fost profesor de **Patologie Chirurgicală** la Facultatea de Medicină Iaşi și şef de Clinică Chirurgicală la Spiridonie, succedând Profesorului Dr. Constantin Bottez (1854-1909), unul din creatorii învățământului chirurgical ieșean. Practician de prim rang, Prof. Daniel era în egală măsură bun cercetător, pedagog şi organizator. Cursurile sale au făcut o impresie memorabilă, iar expunerile practice erau excelente, își amintea Acad. Prof. Dr. Jules Nițulescu. (6) În mod neobișnuit, din anul 1911, ne parvin două „lecții de deschidere" ale sale: una, ținută în 18 ianuarie, în Aula Universității, în prezența autoritățlor academice locale, a doua, prezentată în fața studenților mediciniști, la 5 noiembrie 1911. Ambele au avut ca subiect istoria chirurgiei. Prima, a chirurgiei generale, cea de a doua, a urologiei. Purtau titlurile de „Privire asupra progreselor chirurgiei de la originile sale până în prezent", respectiv „*Patologia chirurgicală a căilor urinare în istoria ştiinţelor medicale. Specialiştii şi Specializaţii urologi*".(7,8) Ceea ce Profesorul Daniel repeta frecvent în prelegerile sale era tocmai tendința marcată în epocă spre desprinderea specialităților chirurgicale din marele trunchi al chirurgiei generale.Or, atât urologia, cât și Ginecologia ilustrau acest fapt. Dar, preciza Maestrul, esențială se arăta viziunea integrativă, interdisciplinară, „constituția medico-chirurgicală a specialităților". (8) În perioada ieșeană, Profesorul a colaborat și la *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști*, periodicul vestit al Societății de Medici și Naturaliști din Iași (SMN). În Buletinul SMN au fost tipărite lecția inaugurală din ianuarie 1918, precum și două lucrări: *Laptele de femeie (studiu obstetrical)*, Bull. SMN, XXV, 1911, nr.1-5, pp: 149-173; și, mai târziu, *Drenajul în*

hysterectomia subtotală, Bull. SMN, XLI, 1930, nr.3-4, pp: 263-272. Analizând lista publicațiilor sale, se observă, ca și la mulți din contemporanii săi, apariția acelorași texte, când în edituri, când în reviste diferite. Cursul despre …„progresele chirurgiei de la originile sale până în prezent”, bunăoară, era editat în același an în Buletinul SMN și în Tipografia „Dacia” P. & D. Iliescu din Iași, dar și în Tipografia Universală Iancu Ionescu din București.

Din etapa petrecută la Iași datează o serie de publicații importante, precum **Tratatul despre post-partum** - ***Traité du post-partum*** - fasciculele I-II (Paris: A. Maloine Éditeur, 1911, 1912) (Fig.2,4) O altă analiză pertinentă a fost ***L'infection puerpérale. Diagnostic. Traitement*** (Paris: A. Maloine Édit, 1914), unde a aprofundat clasica problemă a febrei puerperale, în lumina datelor celor mai recente.

Şcoala de ginecologie creată la București. Din 1917, transferat la Bucureşti, Profesorul C. Daniel a funcționat în continuare ca Profesor de Patologie Chirurgicală, dar şi ca şef al serviciului ginecologic de la Spitalul Filantropia. Fiind docent de clinică ginecologică, a ținut din 1917 și cursuri libere de ginecologie la același Spital. Abia în 1920 a luat din nou naștere o Catedră de ginecologie, sub direcția sa. Tot în 1920, a înființat și revista „Gynecologie şi Obstetrică”.

După încetarea din viață a Profesorului Thoma Ionescu, Profesorul Daniel a trecut la Spitalul Colțea, unde, din 1926, în fostul serviciu de chirurgie generală al Maestrului său – Profesorul Ionescu – s-a reorganizat o Clinică universitară exemplară de Ginecologie. Aici Constantin Daniel a reașezat totodată bazele **Institutului de Clinică Ginecologică al Facultății de Medicină din București**.

Încă din 1923, a fondat ***Societatea de Ginecologie din București***, editând „Buletinul Societăţii de Gynecologie din Bucureşti” în Revista „Gynecologie şi Obstetrică”. În 1936, a organizat ***Societatea de Ginecologie din România***, prezidând aceste asociații ani la rând. Ginecologia și Obstetrica au făcut oficial corp comun, în Clinicile universitare și Catedrele bucureştene, după 1938. (3)

În serviciul Maestrului, o ordine eficientă era regula în investigarea, diagnosticarea şi tratarea cazurilor, iar documentele medicale, foile de observație, buletinele de analize, protocoalele operatorii și desenele illustrative erau astfel realizate și păstrate încât constituiau o bază de date oricând disponibilă pentru elaborarea de lucrări științifice valoroase. În specialitatea sa, **Prof. Dr. Constantin Daniel s-a distins ca unul din întemeietorii ginecologiei ştiinţifice moderne în țară.** Prin atenția acordată luptei contra cancerului, în general, și al celui genital, în special, **a dezvoltat oncologia ginecologică** în România. Și din atare perspectivă, reconsidera, fără îndoială, unele din concepțiile onco-chirurgicale ale lui Thoma Ionescu, înaintașul său, care anticipase pe Wertheim, propunând histerectomia lărgită în cancerul de col uterin.

Operă și originalitate. Prof. Daniel a promovat o serie de tehnici chirurgicale de ultimă oră, unele pe care le-a modificat, altele originale, care cuprindeau totodată metode de chirurgie plastică sau reconstructivă. A cercetat și a scris despre: rolul ovarului în patologia fibromului uterin; starea anexelor în cursul fibromului uterin; hysterectomia „în bloc” în infiltraţia fibromatoasă a uterului gravid; salpingita xantomatoasă; lupta contra cancerului în România; cancerul şi tuberculoza organelor genitale; inflamaţiile anexiale; relaţiile glandelor genitale cu celelalte glande endocrine; sarcina interstițială, tratamentul chirurgical în sterilitate și multe altele. Contemporanii români și străini i-au recunoscut originalitatea unor metode, tehnici și instrumente, precum histerometrul demontabil, ori tehnicile legate de dezlipirea preliminară în hemisecția uterină, drenajul transcervical în hemisecția uterului, drenajul transcervical în histerectomia subtotală, stomatoplastia mărită prin evidare comisurală completă a colului uterin, tratamentul eventrației consecutive secționării mușchiului marele drept abdominal (mioplastie prin dedublare), transplantaţia de intestin subţire pentru crearea unui vagin artificial, histeropolipectomia, herniolaparotomia etc. (9,10) Dr. Mavrodin adăuga și alte contribuții: „În domeniul clinic, semnul ciupirei peretelui

este un nou procedeu de diagnostic al kystelor ovariene flasce; cu ajutorul aparatului său, puncţiunea vaginală se practică cu cea mai mare uşurinţă şi poate diagnostica calitatea colecţiunilor pelviene." (10)

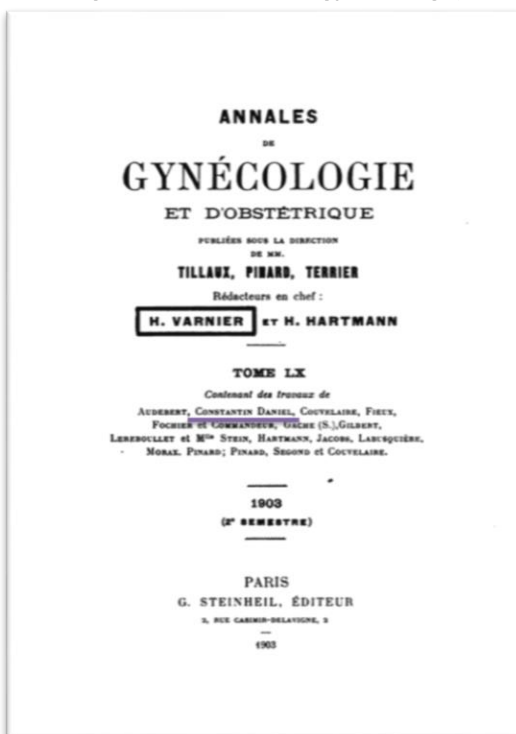
Daniel a modificat metode și protocoale preexistente și a elaborat procedee și tehnici chirurgicale proprii. Vorbind despre Maestrul său, Dr. Dan Mavrodin, unul din apropiații acestuia, sublinia: „Convins că rezultatele operatorii sunt în mare parte în funcţiune de starea organismului în momentul intervenţiunei, a început prin a pune la punct — printre primii în Europa — chestiunea **pregătirei preoperatorii** a bolnavilor, consistând în a-i readuce cât mai aproape de normal. Numeroase modificări personale de technică operatorie au ameliorat de asemenea rezultatele...(..). Un procedeu personal de implantare a ureterului secţionat „în trompă", în vezică şi metoda prevenirei accidentelor rahi-anestezice prin autoimunizare prin injecţiuni intra-venoase de lichid cefalo-rachidian sunt adoptate în mai multe ţări."..Apoi „Drenajul transcervical după hysterectomia subtotală este una dintre inovaţiunile cari au transformat complect pansamentele postoperatorii după hysterectomia abdominală, mărind securitatea laparotomiilor gynecologice şi reducând mortalitatea sub 1 %."…(10) Notabilă era și tehnica „apendicectomiei în bloc, prinzând mezoul și apendicele într-o singură ligatură, ca pe un vas".

A publicat numeroase studii ca unic autor sau în colaborare, în edituri consacrate, fie româneşti, din
Bucureşti şi Iaşi, fie franceze, mai ales din Paris, precum și în binecunoscute reviste, îndeosebi româneşti, de specialitate. Figurau printre acestea editurile pariziene J. B. Ballière et fils, A. Maloine, G. Doin, G. Steinheil, Masson et Cie, dar și editurile-tipografii bucureștene Universul, Cultura, Gutenberg – Joseph Göbl, Speranţa - Institut de Arte Grafice, L'Indépendance roumaine, ori ieșene, ca de pildă H. Goldner şi Dacia. Savantul publica în *Buletinul Societățții de Medici și Naturaliști din Iași* și în *Revista Ştiinţifică V. Adamachi* din vechea urbe moldavă, dar mai ales, în Capitală, în Revista *Spitalul, Revista Ştiinţelor Medicale, Revista de Chirurgie*, *Gynecologie și Obstetrică, România Medicală, Gazeta Medicală*. În jurnalele franceze *Actualité Gynécologique, Pratique Medicale Illustrée, Revue Médicale Française* sau *Bulletin et Mémoires de la Société Nationale de Chirurgie*, *Annales de Médecine et Chirurgie, Bulletin de la Société Anatomique*, *Annales de Gynécologie et d'Obstétrique*, *Archives Générales de Médecine* ș.a.

Iată câteva din lucrările reprezentative: Mémorial thérapeutique, Paris: J. B. Ballière et fils, 1902 (12°. 240 p); capitol despre exostozele bazinului semnat în *Annales de Gynécologie et Obstétrique* (Rédacteurs en chef: H. Varnier et H. Hartmann) (Paris: Steinheil, 1903) (Fig.3); Technique opératoire de l'hystérectomie abdominale sus-vaginale dans les lésions bilatérales des annexes (1905); Tuberculoză vul-vară (1907, colab. Amza Jianu); Afasie cu hemiplegie dreaptă (1907, colab. prof. dr. G. Stoicescu); Kysturile hemoragice ale ovarului (1907); Câteva consideraţiuni asupra simfisiotomiei. Un nou mod de sutură a simfisei pubiane (sutura cu agrafe), (1907); Glanda mamară în timpul lactaţiunii la femeie (1908); Lactaţia la femeie (Studiu fisiologic normal şi experimental) (1908); Studiu clinic asupra lactaţiunei (Fenomenele mamare cari însoţesc secreţia lactate; Turburările şi variaţiunile galactogenesei la femeie. Trecerea în lapte a diastaselor patologice şi a microbilor) (1909); Observaţia în obstetrică (1909); **Traité du post-partum**. Fasc. I: Généralités. Organes génitaux (Paris: Maloine, 1911; 1912) (Fig.4); **Traité du post-partum**. Fasc. II: Services d'obstétrique-hygiène: principes d'asepsie (Paris: Maloine, 1912).

Au urmat: Patologia chirurgicală a căilor urinare în istoria ştiinţelor medicale. Specialiştii şi Specializaţii urologi (1911); Citologia colostrului la femeie considerată din punct de vedere obstetrical (1911); Splenectomia în timpul sarcinei (1911); Contribuţiuni la organizarea modernă a clinicilor obstetricale. Şcoale de obstetrică şi Institute de puericultură, (1911); Privire asupra progreselor chirurgiei de la originile sale până în prezent. Lecţiune de deschidere, făcută în Aula Universităţii în ziua de

18 Ianuarie 1911 (1911); Evoluția istorică a ginecologiei. Jean Liébault: gynecolog (1912);

ANNALES
DE
GYNÉCOLOGIE
ET D'OBSTÉTRIQUE
PUBLIÉES SOUS LA DIRECTION
DE MM.
TILLAUX, PINARD, TERRIER
Rédacteurs en chef :
H. VARNIER ET H. HARTMANN

TOME LX
Contenant des travaux de
Audebert, Constantin Daniel, Couvelaire, Fieux, Fochier et Commandeur, Gache (S.), Gilbert, Lereboullet et Mlle Stein, Hartmann, Jacobs, Labusquière, Morax, Pinard; Pinard, Segond et Couvelaire.

1903
(2e SEMESTRE)

PARIS
G. STEINHEIL, ÉDITEUR
2, RUE CASIMIR-DELAVIGNE, 2
1903

LES EXOSTOSES DU BASSIN AU POINT DE VUE OBSTÉTRICAL

EXOSTOSES OSTÉOGÉNIQUES

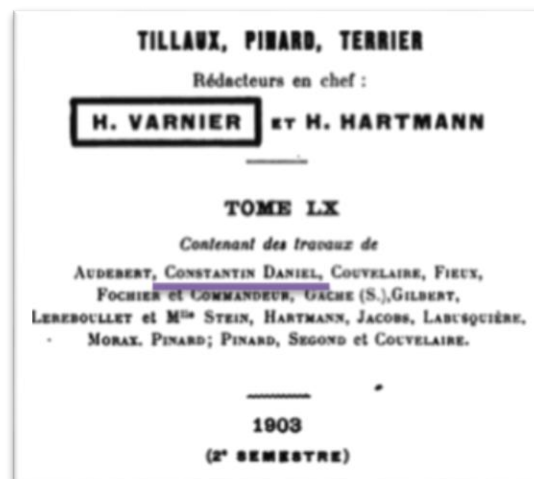
Par M. **Constantin Daniel**, interne des hôpitaux,
Répétiteur à la Clinique Baudelocque.

(*Suite et fin.*)

Nous croyons donc, après cette longue étude critique, qu'il faut actuellement éliminer du cadre des exostoses toutes ces grosses tumeurs des os du bassin, les unes bénignes (fibromes, enchondromes), les autres malignes (ostéosarcomes, carcinomes), et n'entendre par ce mot que les exostoses de croissance, se développant parallèlement à l'évolution du squelette, s'arrêtant lorsque celle-ci est finie (Broca), et dont un type des plus purs nous est fourni par le cas que nous avons observé cette année à la Maternité. Il s'agit d'une jeune femme, soignée il y a 12 ans dans le service de Legroux, à Trousseau, qui fut présentée, en juillet 1894, à la Société médicale des hôpitaux. L'existence de saillies multiples des plus caractéristiques sur les os longs des membres et la présence de quelques exostoses à l'intérieur du bassin expliquent la viciation pelvienne qui nécessita la pelvitomie.

La dystocie, causée par l'altération des os du bassin liée aux *exostoses ostéogéniques authentiques*, n'ayant pas encore

Fig. 3.a. **C. Daniel**. Interne des Hôpitaux. Répétiteur à la Clinique Baudelocque. Les exostoses du bassin au point de vue obstétrical. Exostoses ostéogéniques, ***Annales de Gynécologie et d'Obstétrique,*** Paris: Steinheil,1903, tome LX (2e semestre), pp:100-120 & 196-217.

TILLAUX, PINARD, TERRIER
Rédacteurs en chef :
H. VARNIER ET H. HARTMANN

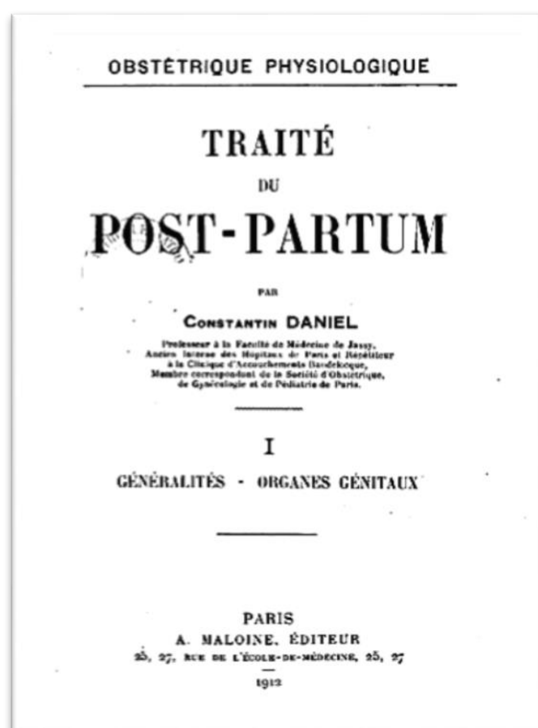
TOME LX
Contenant des travaux de
Audebert, Constantin Daniel, Couvelaire, Fieux, Fochier et Commandeur, Gache (S.), Gilbert, Lereboullet et Mlle Stein, Hartmann, Jacobs, Labusquière, Morax, Pinard; Pinard, Segond et Couvelaire.

1903
(2e SEMESTRE)

Fig. 3.b. Detaliu de copertă. ***Annales de Gynécologie et d'Obstétrique***, publiées sous la direction de **Tillaux, Pinard, Terrier**
Rédacteurs en chef:
H. VARNIER et **H. HARTMANN**
Tome LX
Contenant les travaux de …
…….***Constantin Daniel***, …..
1903
(2e semestre)

L'infection puerpérale. Diagnostic. Traitement (Paris: Maloine, 1914); Principii de patologie chirurgicală. Examenul şi Observaţia clinică în chirurgie. Lecţiune de deschidere a cursului de patologie chirurgicală, Ianuarie 1914 (1914); Învăţământul modern al patologiei chirurgicale (1915); Instrucţiuni practice referitoare la higiena femeei gravide (1915); Instrucţiuni practice referitoare la higiena femeii lehuze (1916); Note arhitectonice pentru a servi la construcţia unei clinici obstetricale aseptice (1916); La tuberculeuse génitale de la femme. Diagnostic et traitement (Paris: G. Doin & Cie, 1932); L'actinomycose génitale de la femme (în colab. cu Dan Mavrodin, Paris: L'Expansion scientifique française - Collection «L'Actualité gynécologique», 1934). Interesul Profesorului Daniel nu se limita strict la domeniul profesional, ci cuprindea sfera largă a fenomenului medico-social, în ansamblu, și, cu atât mai mult, în țara

sa. Astfel, în 1925, îi apărea în *Revue Médicale Française*, analiza intitulată „La Santé publique en Roumaine”.

OBSTÉTRIQUE PHYSIOLOGIQUE

TRAITÉ

DU

POST-PARTUM

PAR

CONSTANTIN DANIEL

Professeur à la Faculté de Médecine de Jassy,
Ancien Interne des Hôpitaux de Paris et Répétiteur
à la Clinique d'Accouchements Baudelocque,
Membre correspondant de la Société d'Obstétrique,
de Gynécologie et de Pédiatrie de Paris.

I

GÉNÉRALITÉS - ORGANES GÉNITAUX

PARIS
A. MALOINE, ÉDITEUR
25, 27, RUE DE L'ÉCOLE-DE-MÉDECINE, 25, 27
1912

OBSTÉTRIQUE PHYSIOLOGIQUE

TRAITÉ DU POST-PARTUM.

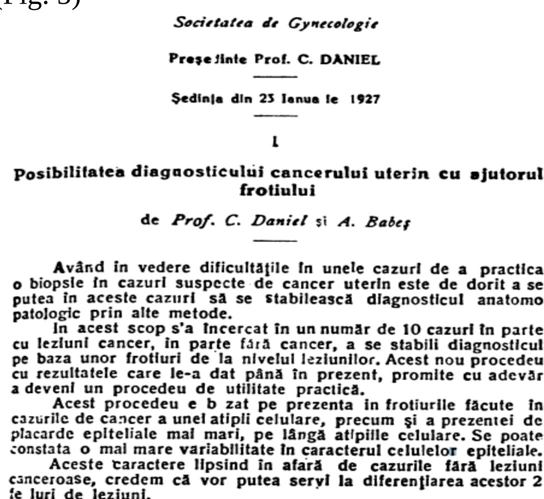
Par
Constantin DANIEL
(……….)

Fasc. I
Généralités. Organes génitaux

Paris
A. Maloine Éditeur
1912

Fig. 4. Constantin Daniel. TRAITÉ DU POST-PARTUM, Paris: Maloine 1912

Citodiagnosticul. În 23 ianuarie 1927, C. Daniel comunica la Societatea de Gynecologie din București, împreună cu Aurel A. Babes, „Posibilitatea diagnosticării cancerului uterin cu ajutorul frotiului”, text tipărit în Revista Societății de Ginecologie din București. (11,12) Articolul a fost reluat în Aprilie 1927, în același periodic, pentru ca apoi să apară doar sub semnătura Profesorului Asociat de Anatomopatologie, Aurel A. Babeș, în *Presse Médicale*, la Paris, în 1928. (13,14) Faptul nu era de fel întâmplător, Profesorul Daniel fiind primul care studiase la noi citologia lichidului amniotic și se ocupase, în plus, de citologia colostrului. (Fig. 5)

Societatea de Gynecologie

Preşedinte Prof. C. DANIEL

Şedinţa din 23 Ianuarie 1927

I

Posibilitatea diagnosticului cancerului uterin cu ajutorul frotiului

de *Prof. C. Daniel* şi *A. Babeş*

Având in vedere dificultăţile în unele cazuri de a practica o biopsie în cazuri suspecte de cancer uterin este de dorit a se putea în aceste cazuri să se stabilească diagnosticul anatomo patologic prin alte metode.

In acest scop s'a încercat în un număr de 10 cazuri în parte cu leziuni cancer, în parte fără cancer, a se stabili diagnosticul pe baza unor frotiuri de la nivelul leziunilor. Acest nou procedeu cu rezultatele care le-a dat până în prezent, promite cu adevăr a deveni un procedeu de utilitate practică.

Acest procedeu e b zat pe prezenta în frotiurile făcute în cazurile de cancer a unei atipli celulare, precum şi a prezentei de placarde epiteliale mai mari, pe lângă atipiile celulare. Se poate constata o mai mare variabilitate în caracterul celulelor epiteliale.

Aceste caractere lipsind în afară de cazurile fără leziuni canceroase, credem că vor putea servi la diferenţiarea acestor 2 fe luri de leziuni.

Fig.5. Societatea de Gynecologie. Președinte Prof. C. Daniel. Ședința din 23 ianuarie 1927. I. Posibilitatea diagnosticului cancerului de col ute-rin cu ajutorului frotiului, de Porf. C. Daniel și A. Babeș: Considerând dificultățile diagnosticului prin biopsie în cazurile suspecte de cancer, s-au căutat alte metode de investigație. „*În acest scop s-a încercat în un număr de 10 cazuri în parte cu leziuni de cancer, în parte fărăr cancer, a se stabili diagnosticul pe baza unor frotiuri de la nivelul leziunilor. Acest nou procedeu, cu rezultatele pe care le-a dat până în prezent,* ***promite cu adevăr a deveni un procedeu de utilitate practică***.” (11)

Amplificând preocupările Profesorului Daniel, dar și tradiția Profesorului Victor Babeș, al cărui nepot de frate Profesorul Aurel A. Babeș era, acesta a practicat la rându-i educația pentru sănătate, promovând profilaxia cancerului,

maladie în plină răspândire încă din perioada internelică. A.A. Babeș a realizat între aprilie 1929 - aprilie 1930 un film documentar intitulat „Cancerul", având susținerea Profesorilor Constantin Daniel, Ștefan Nicolau și Ion Jovin. (15) Filmul s-a turnat la Spitalul Colțea si la Sanatoriul Profesorului Dimitrie Gerota din Bucuresti.

Profesorul Daniel, la rându-i, prin comunicări, articole, conferinţe, film şi prin *Asociația Română contra Cancerului* a contribuit la diagnosticarea precoce şi profilaxia acestui flagel.

Recunoaștere națională și internațională. Prof. Dr. C. Daniel a fost preşedinte al Asociaţiei Române contra Cancerului, pe care însuși a creat-o și președinte al Societății Române de Cancerologie; membru al Academiei de Științe Medicale din România; a fost membru de onoare al Societăţii Franceze de Ginecologie din Paris, membru corespondent al Societăţii de Obstetrică, Gynecologie şi Pediatrie din Paris, membru de onoare al Societăţii de Obstetrică şi Ginecologie din Bordeaux, membru de onoare străin al Societății de Ginecologie și Obstetrică din Belgia, al Societății Braziliene de Ginecologie, membru de onoare al Societății de Obstetrică și Ginecologie din Italia, membru corespondent al Academiei Regale de Medicină din Roma, membru corespondent al Academiei Naționale de Chirurgie din Franța și al Academiei Franceze de Medicină (1934), doctor honoris causa al Universității din Toulouse (1937). A fost președinte de onoare al mai multor Congrese internaționale (Congresul Francez de Ginecologie de la Toulouse, 15-18 Mai 1937, Congresul Francez de Chirurgie, Congresul Internațional de Chirurgie de la Varşovia, Congresul Internațional de Chirurgie de la București, Congresul Internațional de transfuzie sangvină de la Roma), delegat în Comitetul Societății Internaționale de Chirurgie,delegat general al Uniunii Medicale Latine și, uneori, la anumite manifestări, delegat al Guvernului României, precum la Uniunea Internațională contra Cancerului, fost senator al României; președinte de onoare al banchetului anual al *Internatului* medical din Paris (9 mai 1936). (2,10)

Expresie a recunoașterii științice, a fost și colaborarea cu savanții europeni, îndeosebi francezi. (Fig.6)

Fig. 6. Prof. Dr. Serge Voronoff de la Paris asistând la o o rahianestezie executată de către Prof. Dr. C. Daniel, în Clinica gynecologică de la Spitalul Colțea în aprilie 1934 (Foto E.Marvan) (2)

Chirurgia de război și distincții. În cursul celui de al Doilea Război Balcanic (1913), ca și al Primei Conflagrații Mondiale (1916-1918), Profesorul Daniel, Chirurg general de mare anvergură și și meticulositate, a fost antrenat în chirurgia de război, îngrijind bolnavii, operând și asistând rănitii. A fost recompensat pentru competența, dăruirea și măestria muncii sale cu o serie de distincții semnificative: Medalia jubiliară Carol I, 1906; pentru **Campania din 1913** a primit Crucea Meritul Sanitar clasa I, 1913 și Medalia Avântul Țării, 1913; participarea la **Primul Război Mondial** i-a adus Medalia comemorativă a Războiului (1916-1918); Coroana României în grad de mare ofițer 1918; gradul de Comandor al Stelei României, Steaua României cu spade, în grad de ofițer (1919); Ofițer al Ordinului Militar S. Tiago da Espada, Portugalia, 1921; Medalia de război Victoria, 1925; Ofițer al Legiunii de Onoare, 1925.(2,10) În 1918 a părăsit frontul ca medic-colonel în rezervă. În 1920, a sintetizat parte din experiența sa în *articolelel Les progrès réalisés dans la pathologie des plaies pendant la guerre mondiale* (București: Spitalul, 1920, Nr. 30), *Les nouveaux enseignements sur le tétanos an cours de la guerre générale* (București: Revista sanitară militară, Nr. 9, 1920); *Opérabilité des plaies de guerre d'après les enseigments de la guerre*

mondiale (București: Revista sanitară militară, nr. 11, 1920).

Constantin Daniel, fascinat de iatroistorie. Unul din „cei mai frncezi dintre români", așa cum i s-a spus, Profesorul Daniel s-a detașat ca una din perosnalitățile grație căreia medicina românească s-a putut mândri privind înapoi la tot ce se realizase, spre a căpăta noi speranţe de viitor. Vorbitor desăvârşit, cu o frază clară, precisă și elegantă, cu o gândire originală şi subtilă, a făcut o bună impresie peste tot în lume pe unde a partcipat la Congrese sau unde a lucrat, cucerindu-și interlocutorii, inspirând admirație, dragoste și respect. Spirit viu, cu o vastă cultură medicală și umanistă, Profesorul a scris și despre istoria chirurgiei, a ginecologiei, precum și o detaliată cronică a relațiileor medicale franco-române. Francofon și francofil, Constantin Daniel era convins că „Medicii au contribuit în cel mai înalt grad la comuniunea intelectuală și spirituală unind timp de două secole românii și francezi". Într-adevăr, el însuși aparținea generațiilor de aur ale medicilor români școliți în Franța. Activitatea la Iași, ca titular al catedrei de Patologie Chirurgicală, a inaugurat-o în Aula Universității, la 18 ianuarie 1911, printr-o lecție de deschidere cu titlul „**Privire asupra progreselor chirurgiei de la originile sale până în prezent**". (7) Iată și conținutul acesteia, care, într-o clipită, străbate veacurile:

«Privire asupra progreselor chirurgiei de la originile sale până în prezent

Luând posesiunea catedrei de patologie chirurgicală, primele mele cuvinte le adresez maeştrilor eminenţi
care m'au susţinut cu încrederea lor şi au luat parte la nominaţia mea. Ţin, mai întâi, să exprim sentimentele mele de recunoştinţă d-lui Prof. Bogdan, Rectorul Universităţei noastre, care mi-a dat sprijinul autorităţei sale, şi care azi, din nou, îmi dă o preţioasă dovadă de afectuoasă bună-voinţă, venind să mă încurajeze cu prezenţa sa. Mulţumesc cu recunoştinţă respectatului nostru Decan, Dl. Prof. Socor, D-lui Prof. Demetriade, raportorul meu, precum şi profesorilor Facultăţei de Medicină şi membrilor Senatului Universitar care m'au onorat cu sufragiile lor.

Mulţumesc, în fine, d-lui Ministru al Instrucţiunei Publice care a bine-voit să confirme nominaţiunea mea.

Încredinţându-mi cursul de patologie chirurgicală, Facultatea mi-a conferit o deosebită onoare, dar şi o grea sarcină. Eu trebuie să succedez aci unuia din cei mai reputaţi maeştri ai Facultăţei de Medicină, regretatului prof. Botez, care ilustră această catedră timp de aproape un sfert de secol, şi care contribui la noi într'un mod puternic la orientarea chirurgicală în aceşti din urmă 20 de ani.

N'am avut fericirea să fi cunoscut pe predecesorul meu, care instrui în această Universitate mai multe generaţii de medici, şi care prin învăţământul său plin de erudiţiune, de simţ critic şi de vederi personale, prin întinderea cunoştinţelor şi prin înţelepciunea sfaturilor sate, fu una din personalităţile chirurgicale cele mai de căpetenie ale ţărei noastre.

Evocând azi, în acest curs inaugural, memoria eminentului meu predecesor, o fac spre a aduce omagiul nostru de recunoştinţă şi de admiraţiune aceluia care făcu cel mai mult pentru învăţământul patologiei chirurgicale în România, aceluia care pentru elevii sei fu nu numai un profesor, dar şi un adevărat părinte care-i proteja cu sprijinul său afectuos, în toată cariera lor profesională.

Domnilor,

Dacă controlăm tot ce s'a făcut în cursul civilizaţiunei pentru ştiinţele medicale, dacă luăm chirurgia antică de la originile sale[1], remânem uimiţi de sforţările uriaşe pe care mii de minţi omeneşti le-au făcut în cursul veacurilor, pană s'a construit chirurgia de azi, chirurgia modernă, pe care au întronat'o pe baze solide şi definitive.

Dacă resfoim studiile istorice ce s'au făcut asupra chirurgiei de la originile sale[2], vedem că din timpurile cele mai îndepărtate, cu 2000 de ani înainte de Christos, omenirea încercă să-şi vindece, prin procedee empirice sau mistice, diferitele boale care o turbură.

[1] A se consulta excelentul articol „Chirurgie" din: *Daremberg et Saglio,* Dictionnaire des Antiquités grecques et latines. De asemenea admirabilele studii asupra primelor instrumente de chirurgie, în Revista literară: *Athenaeum* (t. III, p. 254).

[2] Chirurgia înainte de Hippocrate (2000-460 a. Chr.)

Primul document, adevărat medical, ce'l întâlnim în istorie, este reunirea de scrieri cunoscute sub numele de: *Operile lui Hippocrate,* cu 400 de ani înainte de Christos, în care se găseşte un capitol, care după *Littré* ar fi scris de însăşi mâna lui *Hippocrate,* consacrat *medicinei primitive,* adică medicinei pre-hippocratice.

Cele mai vechi noţiuni asupra medicinei în general le avem de la diferitele popoare care au precedat pe greci în civilizaţia indo-europeană. Primele origini ale medicinei antice, care datează de la epocile prehistorice, au venit din Indii, şi au fost apoi importate în Egipt, trecând prin popoarele de pe malurile Tigrului şi Eufratului, şi din Egipt au venit în Grecia, probabil prin intermediarul Fenicianilor.

La Indiani (1800-800 a Chr.), ca şi la Egiptiani (2000-715 a. Chr.), la Chaldeani şi Asiriani (2000-556 a. Chr.), la Ebrei (1700-500 a. Chr.), maladia era considerată ca o pedeapsa divină, aşa că la început singuri preoţii vrăjitori, „magii", aveau dreptul să exerseze medicina, practicînd în contra boalei diferite evocaţiuni şi vrăjitorii.

La aceste popoare, în contra *plăgilor* se consilia aplicarea locală de diferite plante sub formă de liniment. Contra *muşcăturilor de şarpe,* ei practicau succiunea plăgei, apoi cauterizarea cu un tăciune aprins.

Acestei perioade, pur sacerdotală, a medicinei urmează o fază laică, în care preoţilor le este interzis să practice medicina. Aşa vedem că, la Chaldeeni şi Babiloneni, se legiferează tariful medicilor, precum şi penalităţile chirurgilor stângaci, care se pedepseau cu torturi fisice. În Egipt, în epoca despre care vorbeşte *Herodot,* medicii abundă şi sunt deja specializaţi, şi aceşti medici erau atât de savanţi că pentru Greci, Egiptienii fură consideraţi ca inventatorii medicinei.

La Greci, în timpurile cele mai îndepărtate (1500-1460 în Chr.), până la *Esculap,* medicina era din domeniul fabulei[3]. Adevăratul fundator al chirurgiei la ei este *Esculap,* care, după zisele lui *Pindar,* fu acela care „adese băgă ferul tăetor în răni".

După *Esculap*, medicina fu multă vreme în mâinile preoţilor, numiţi *Asclepiazi.* Şi în tot timpul acestei medicini sacerdotale terapia, ca şi la popoarele mai vechi, se făcea în temple şi se reducea la incantaţiuni şi ceremonii mistice. Aşa că numai prin al 6-lea şi al 5-lea secol înainte de era noastră, medicina sub influenţa savanţilor şi filosofilor care studiază natura omului sănătos, apoi maladiile sale şi origina lor, iesă din temple şi devine laică.

Cel mai celebru medic al acestei epoce fu *Pitagora din Samos* care aplică cataplasme şi *uzează,* de pomade pentru plăgi, care face cauterizări şi inciziuni. Marei figuri a lui *Pitagora,* şi elevilor sei, le urmează alte personage mai modeste, de practiciani, aparţinând şcoalelor din: Crotona, Rhodes şi Cyrene. Şi graţie acestor filosofi şi medici, care creează şcoale şi introduseră metoda de lucru, vedem desvoltându-se tot în vechia medicină, care a precedat şcoala hippocratică, *Maeştri din Palestre* care organizară prima Şcoală de chirurgie, unde se învăţa *tratamentul plăgilor, al fracturilor şi al luxaţiilor.*

Cu aceste diverse afluenţe, venind de la empirismul asclepiazilor, de la doctrinele ştiinţifice şi positive ale epocei, ale filosofilor ionieni, ale diferitelor şcoale de medicină care precedară imediat epoca hipocratică, şi apoi a şcoalelor din Cos, celebră din cauza lui *Hippocrate,* din Cnid, importantă din cauza rivalităţei sale cu şcoala din Cos, în fine cu Maeştri din Palestre, se alcătuieşte *Colecţiunea hippocratică,* în care găsim tot ce s'a scris şi făcut în chirurgie din primele sale faze, în Chirurgia antică.

Precum vedem deci, înaintea lui Hippocrate şi a discipolilor sei, exista o Chirurgie vechie, ale cărei urme le găsim, în istorie, la istoriani şi compilatori, dar despre care nu posedăm azi nici-un document positiv analog cu colecţia hipocratică. Precursorii lui Hippocrate *ştiau să îngrijească plăgile prin aplicaţii*

[3] A se consulta excelenta lucrare a lui *Mollet,* La Médecine chez les Grecs avant Hippocrate, Paris.

medicamentoase, prin cauterizări şi inciziuni; reduceau luxaţiile, reparau fracturile, făceau chiar trepanaţia craniului şi embriotomia. Operau, în fine, calculii renali şi vesicali; practicau [drenajul] *empiemul*[ui] şi *paracenteza abdomenului,* [drenau] *abcesele ficatului* şi păreau foarte experţi în *ginecologie.*

Această chirurgie primitivă, venită din Indii, nu se desvoltă la greci decât în timpul lui *Hippocrate* (400 a.Cr.) când atinge o desvoltare reală[4]. Colecţiunea hippocratică. care este impregnată de acest geniu positiv şi raţional care caracterisează pe cugetătorii Greciei antice, conţine o mulţime de fapte de observaţiune şi de generalizaţiune care fac şi azi admiraţiunea noastră. Fără a căuta să ştim dacă *Hippocrate* este autorul majorităţei sau al unei părţi din cele 60 volume care constitue Colecţiunea hippocratică, cea ce putem afirma este că aceste opere sunt datorite la autori diferiţi, dar totuşi contimporani şi impregnaţi de aceleaşi doctrine şi aceeaşi disciplină; că aceste opere formează un tot doctrinal, care ne dă starea ştiinţelor biologice cu 500--600 ani înainte de Christos, şi din care a eşit ştiinţa medicală de azi. Cât despre *Hippocrate* el însuşi, acesta s'a născut în insula Cos, în anul 460 a.Chr. şi muri în Larisa în etate de 96 ani. Se crede azi că Hippocrate fu mai ales chirurg, şi scrise din operile care poartă numele său: *Luxaţiile şi fracturile.*

Pe când chirurgia cea vechie, pre-hippocratică se baza numai pe simple hipoteze, atribuind originile maladiilor frigului, uscăciunei sau umezelei, chirurgia cea nouă, hippocratică, se bazează pe fapte, pe observaţiuni şi pe raţionament, şi formulează un ansemblu de noţiuni pozitive şi precise asupra simptomelor, prognosticului şi tratamentului.

Pe lângă numeroase precepte de ordine morală referitoare la calităţile viitorului medic, mai găsim în *Colecţiunea Hippocratică* câteva recomandaţiuni, de ordine technică, relative la localul, „iatrion” în care chirurgul îşi va exersa meseria. Iatrionul era un fel de dispensar, bine luminat, curat, conţinând tot materialul de pansamente şi operatoriu, în care se făcea în acelaşi timp şi educaţia practică a viitorilor chirurgi, care învăţau să facă *flebotomia,* să *aplice ventuzele seci şi scarificate, să panseze plăgile,* să aplice *bandaje,* să *deschidă abcese* cu ferul roşu sau cu bisturiul; să reducă şi să îngrijască *luxaţiile şi fracturile,* în fine *să prepare medicamente*

pentru uzul extern, căci la această epocă nu existau farmacişti, ci numai un fel de droghişti»

Dacă răsfoim documentele trecutului referitoare la Patologia chirurgicală, vedem că mai toate boalele

principale de azi erau cunoscute şi descrise încă de acum 2500 ani de chirurgii hippocratici. Dacă trecem

în revistă maladiile chirurgicale ale diferitelor regiuni, vedem că printre:

1. Maladiile *toracelui,* cea mai bine cunoscută era: *Empiemul,* care pare a fi fost frecvent la Greci, dacă ne raportăm la sagacitatea cu care medicii lor ştiau să diagnosticheze puroiul în cavitatea pleurală şi abilitatea cu care practicau deschiderea toracelui cu cauterul sau cu un instrument tăetor. *Cancerul sânului,* de asemenea, era frecvent şi tratat prin aplicaţii de diferite plante.

2. Printre maladiile *abdomenului, herniile* erau cunoscute. *Plăgile penetrante* ale abdomenului sunt considerate ca grave. *Volvulusul* era tratat prin insuflaţii de aer. *Hemoroizii* erau cauterizaţi cu ferul sau excizaţi. *Polipii rectului* erau recunoscuţi cu un specul şi apoi trataţi ca şi hemoroizii. *Fistulele* anale erau tratate cu incizia. *Cancerul ficatului* era cunoscut, iar *abcesele* acestui organ deschise cu ferul roşu sau cu cuţitul.

3. Chirurgia *căilor urinare* era destul de înaintată la Greci. *Colica nefritică* era bine observată, iar accidentele *litiazei renale* erau cunoscute şi operate. *Calculii vesicali* erau diagnosticaţi cu cateterul.

4. Cât despre *ginecologie,* majoritatea tratatelor de boale de femei par a aparţine şcoalei

[4] A se consulta *Chirurgia hippocratică* (460-400 a. Chr.) in: *E. Littré,* Hippocrate, Œuvres complètes, 10 vol., Paris; *Pétrequin,* Chirurgie d'Hippocrate, 2 vol., Paris; *Meunier.* Histoire de la Médecine depuis ses origines jusqu'à nos jours, 1911, Paris.

din Cnid, pe care o putem considera ca creatoarea ginecologiei, căci nimic mai bun nu s'a făcut în această specialitate până în secolul al XIX-lea, când numeroase procedee cnidiane vor fi repuse în onoare fără ca medicii moderni şi contimporani să bănuiască provenienţa lor.

Tuşeul vaginal era practicat din primele timpuri ale ginecologiei antice. Pentru a introduce topice în interiorul uterului, ei făceau *dilataţia* cu creioane de pin de volum diferit, cărora le substituiau apoi sonde de plumb goale prin care introduceau diferite medicamente, din care mai adese untul-de-lemn cald.

Sterilitatea era obiectul principalei lor terapii. *Scurgerile,* metroragice sau leucoreice, sunt tratate prin
fumigaţiuni de vapori aromatici, prin injecţiuni vaginale de decocţiuni de plante; cu tampoane de lână îmbibate cu substanţe diferite. *Cancerul uterin* era recunoscut după scurgerile rozate şi tratat cu topice vaginale. În *prolapsul uterin* se recomanda reducţia manuală şi menţinerea mitrei cu bureţi introduşi în vagin. De asemenea *flexiunile şi versiunile* sunt tratate prin reducţii manuale şi masaj. *Supuraţiile genitale* sunt cunoscute după durerile în abdomen şi lombe, împăstări în hipogastru şi în jurul uterului.

5. Printre boalele de *gât, nas, urechi* şi *ochi,* o boală frecventă la Greci, era *angina* pentru tratamentul căreia se întrebuinţa flebotomia venelor ranine, deschiderea abcesului; iar dacă era sufocaţie se introduceau canule în trachee spre a facilita intrarea aerului. *Polipii* din nas erau scoşi cu o sârmă sau cauterizaţi cu fierul roşu. Printre maladiile de ochi, *conjunctivita granuloasă* era frecventă şi scarificaţiile urmate de cauterizări era tratamentul principal.

6. În chirurgia *craniului,* trepanaţia se făcea fie cu trepanul portativ, fie cu trepanul cu coroană. Această operaţiune este una din cele mai vechi şi bine practicată de medicii cnidiani.

7. Chirurgia *membrelor* era din cele mai bine studiată. Fracturile erau împărţite în fracturi simple şi fracturi cu plagă, şi erau studiate mai toate fracturile principale ale membrelor, capului, coastelor şi apopifizelor spinoase vertebrale. Reducţiunea se făcea prin extensie şi contra-extensie, iar contenţiunea cu bande şi atele. Cât despre *luxaţiuni,* cele mai frecuente, ale: umărului, cotului, şoldului sunt bine descrise şi au dat loc la o creaţiune de numeroase aparate de reducţie foarte curioase.

Mai erau cunoscute şi tratate: *gibozitățile vertebrale, picioarele strâmbe, tumorile albe ale marilor articulații.*

8. În fine, *plăgile* erau tratate prin pansamente; se aplica pe plagă un burete fin şi moale şi se acoperea cu foi şi o bandă. Dacă plaga era inflamată se aplicau cataplasma de diferite plante, iar dacă se formau colecţii se incisau.

Erisipelul şi tetanosul par a fi complicaţii frecvente ale plăgilor.

Adenitele axilare şi inguinale consecutive plăgilor mâinilor şi picioarelor sunt de asemenea observate.

Acest tablou de maladii, Domnilor, care datează de mai bine de 2500 ani, ne forţează a recunoaşte că nu există o prea mare diferenţă între noţiunile generale de Patologie chirurgicală din secolul al V-lea înainte de Chr. şi al XX-lea după Chr; ce au observat atunci medicii hippocratici observăm şi noi azi. Şi ce e mai caracteristic, e că în perioada hippocratică medicii erau foarte experţi în clinica şi practică ginecologiei; dilataţia colului, injecţiile intra-uterine, reducţia manuală a deplasărilor nterine, masajul sunt metode cu totul moderne şi de care, cu toate acestea, strămoşii noştri medicali uzau încă de acum 500 ani înainte de era noastră!

După Hippocrate, chirurgia la Greci face puţine progrese. O nouă şcoală, Şcoala din Alexandria, care se
imortalisează prin cercetările sale anatomice, se ridică şi umbreşte definitif celebrele şcoale din Cnid şi Cos.

De la Greci, ştiinţa medicală se deplasează la Romani, unde o vom vedea-o înflorind mai târziu cu *Galien,* care fu un novator în istoria medicinei vechi.

Medicina la Romani fu introdusă de Greci cu vre-o 2 secole înainte de era noastră, dar medicii nu făcură mai nimic pentru arta medicală. Cât despre starea chirurgiei la această epocă, dacă deschidem operile lui *Celsus* (5 p. Chr.) „De Re

Medica", vedem că chirurgia în această epocă[5] realisează adevărate progrese,, căci, *zice acest autor, chirurgii ştiu să facă şi altceva decât să trateze luxaţii şi fracturi".* Aşa de exemplu se operau *herniile inguinale şi ocluzia intestinală;* se făcea *cateterismul uretral* cu sonde de cupru, iar *calculii vesicali* erau extraşi prin talia rectală sau prin litotriţie. Se practica *ligatura vaselor* pentru hemostază şi se opera *cataracta.*

Mai mult, *obstetrica* este bine studiată la romani şi moaşele fură celebre. *Moschion* (117p.Chr.) care trecea d'a fi făcut fecundă pe Agripina, consiliindu-i un pesar compus de dânsul, ne-a lăsat un manual de moaşe, care este o minune, şi care ne documentează asupra practicei obstetricale din I-iul secol al erei creştine. Şi tocmai această stare desvoltată a obstetricei a dat naştere *operaţiei cesariane,* care fu practicată prima dată de romani.

Cam la aceeaşi epocă, facem cunoştinţă, la Roma, personalităţei atât de curioase şi diverse, a marelui *Galien* (331-200 p. C), filosof şi medic[6]. Grec din Asia, Galien se instalează în Roma în timpul lui Marcu-Aureliu, unde, prin instrucţia sa superioară celorlalţi medici ai epocei, prin calitatea sa de străin şi mai ales prin reclama sa tapajoasă, îşi făcu un renume strălucit dar îşi crea în acelaş timp şi duşmani de moarte.

Anatomia lui Galien va servi la educaţia medicilor timp de 1200 ani, până ce Vésale (1543) va descoperi erorile şi omisiunile lui Galien şi va publica faimosul său Tratat de anatomie. Cu *Galien* se organizează în medicină: *doctrina,* care va domni şi va imobiliza medicina în cursul întregului Evu-mediu. Şi toată perioada de la: I-XVI secolul după Christos în o epocă aproape sterilă pentru chirurgie.

Totuşi, *Galien* trebue considerat ca primul, dintre medicii vechi, cari au creat fiisiologia, inaugurând vivisecţiunile, de unde mai târziu a plecat medicina experimentală.

Cu succesorii lui *Galien*[7] vedem apărând numai doctrine medicale; de la moartea sa până la finele Imperiului Roman (475), precum şi în tot Evul-mediu până la căderea imperiului Bizantin (1453), epocă, turburată de răsboaie, nu se făcu aproape nimic nou în chirurgie[8].

De la Greci şi de la Romani, medicina trecu apoi în mâinile *Arabilor* (600 — 1200 p. Chr.), care o stăpânîră până la finele secolului al XV. Neputând nici să disece, şi nici să facă vivisecţiuni, ei continuară tradiţia hipocrato-galenică şi nu deteră nici un impuls nou chirurgiei, pe care o adoptară în întregime de la romani. Aşa că în lipsă de alte sisteme medicale, galenismul rămâne triumfător, până în secolul al XVI, cu toate că puţin transfigurat de Arabi şi de succesorii acestora.

După Arabi, toată medicina în Occident fu practicată de discipolii acestora, numiţi *Arabişti* (1100 -1500), cari înfiinţară şcoala din Salern, celebră în secolul al XII, din care eşiră chirurgii mari ai Evului-mediu.

Numai în secolul al XIII şi XIV, asistăm la primele progrese ale chirurgiei cu: *Henri de Mondeville* (XIII-XIV), *Guillaume de Salicet* (XIII-XIV), *Lanfranc* şi mai ales *Guy de Chauliac* (1363),[9] cari fură operatori eminenţi, şi scriseră diferite tratate de chirurgie, în care găsim apoape tot ce se ştia asupra medicinei la această epocă.

Guy de Chauliac fu cel mai celebru chirurg din Evul-Mediu. În tratatul său susţine, între altele, că *Anatomia e baza chirurgiei,* ne vorbeşte *de usagiul speculului pentru unele operaţii obstetricale, de operaţia cesariană.* În amputaţii el raportează *tentativele de anestezie generală* făcute de *Théodore* care consilia a se da bolnavului să respire opium şi alte substanţe somnifere îmbibate într'un burete ţinut dinaintea gurei.

Finele secolului al XV, şi mai ales secolul al XVI, constitue o eră nouă pentru chirurgie. De la *Hippocrate* şi *Galien* ştiinţele medicale nu mai făcuseră nici un progres sensibil. În timpul Renaşterii, graţie erudiţilor epocei, care caută manuscrisele greceşti în biblioteci, le imprimă şi

[5] Chirurgia de la Hipocrate la Galien (460 a. Chr.-120 p. Chr.)
[6] A se consulta: *Meunier,* Essai sur Galien et le Galénisme, Paris.
[7] Chirurgia de la Galien până în secolul al XVI-lea.
[8] A se consulta: *Corlieu,* Les Médecins Grecs de la mort de Galien à la chute de l'Empire d'Orient (210-1453).
[9] A se consulta savantele introducţiuni de chirurgie, datorite eruditului *Dr. Nicaise,* şi introducţiunea din capul ediţiei lui *Malgaigne* asupra lui A. Paré (3 volume), Paris.

le traduc din textul grecesc, se face, ca şi în istoria generală, o adevărată *Renaştere în istoria medicinei,* care va fi Restaurarea medicinei greceşti.

Dar contra acestei mişcări retrograde către medicina antică, se ridică protestaţiuni numeroase
printre medici şi savanţi. Cel mai violent fu *Paracelse,* la care se vor uni şi alte personalităţi, între cari *Vésale,* şi astfel asistăm la o o adevărată reacţiune, numită: *Reforma medicală.*

Şi cu toate că *Paracelse,* fu un desechilibrat care abuza de băutură, un şarlatan pretenţios, totuş putem zice că acest om a făcut în medicină cea mai mare revoluţiune care s'a făcut vreo dată. El fu, în medicină, autorul unei skisme analoge cu aceia care se făcu în domeniul religiei. *Paracelse* constitue pentru această epocă (finele sec. XV), un revoluţionar curajos, care printre cei d'intâi a dat o lovitură sdrobitoare edificiului ruinat al lui *Galien.* El vrea să rupă cu tradiţia şi în locul medicinei ortodoxe, tradiţionaliste, el pretinde să instaleze o medicină nouă, liberă, care nu va mai fi sclava vechilor autorităţi medicale.

Din acest punct de vedere, el este precursorul lui *Bacon* şi d'aia *Paracelse* trebuie considerat ca una din marile figuri clin istoria Medicinei, care introduse în ştiinţele biologice şi noţiunea chimica, marea descoperire a epocei.

Astfel scăpate de doctrine şi de sisteme, spiritele tineretului se găsesc emancipate de orice erezii, şi cu
secolul al XVI-lea apar primele baze raţionale ale chirurgiei. În acest secol, medicii fac studii remarcabile asupra contagiunei şi infecţiunei[10], anatomiştii care timp de mai multe secole nu schimbaseră nimic, la descripţiunile lui *Galien,* încep să disece cadavre umane, şi vedem apărând personalităţi considerabile, ca *Fallope, Eustachi* şi marele *Vésale.* Iar chirurgii simt necesitatea de-a crea ceva personal şi a nu se raporta mereu la cei vechi. Atunci vedem apărând marea figură chirurgicală a lui *Ambroise Paré* (1510-1592), care fu cel mai mare chirurg ai secolului al XVI-lea, a cărui epocă remarcabilă a fost magistral studiată de *Malgaigne*[11]. Până la el, bărbierii şi chirurgii erau sub dependinţa absolută a medicilor, cari n'aveau pentru ei cea mai mică consideraţie. Aşa când *A. Paré* publică o ediţie complectă a operilor sale ornată cu figuri, *Şcoala,* cum se numea atuncea, găseşte că *A. Paré* îşi esă din atribuţiunile sale şi caută prin toate mijloacele să-1 piarză înaintea opiniei publice şi a regelui[12] care-l proteja. El fu unul din primii chirurgi militari, el este creatorul hemostazei, introducând *ligatura vaselor în amputaţii,* şi inventă o pensă specială de hemostoză.

Dar *A. Paré* nu fu numai un chirurg-militar, el se ocupă şi de *boalele de femei* şi de *obstetrică.* El creează diferite *instrumente pentru distocie,* între cari un aparat pentru craniotomie şi un forceps rudimentar, şi admite operaţia cesariană la femeia moartă.

Lui A. *Paré* urmară o mulţime de practicieni distinşi, cari executară cu succes diferite operaţiuni ca: *rinoplastia, talia sus-pubiană, litotomia,* reputate grele la această epocă.

Precum o vedem, erudiţii Renaşterei făcând lichidarea Antichităţei, recunosc că trebuie făcut ceva nou. De la *Hippocrate* şi *Galien* nu mai era nimic de învăţat, iar Arabii dispăruseră din lumea medicală. Secolul al XVI – lea conţine 3 nume mari: *Paracelse,* întemeietorul chimiei, *Vésale,* fondatorul anatomiei, *A. Paré,* creatorul chirurgiei, şi apoi o întreagă pleiadă de practiciani cari descriseră maladii noi.

Impulsiunca dată în secolul precedent, de către savanţii epocei, se va continua în secolul al XVII-lea în ţările cari vor urmări ideile noi. Cu toate că infestat de chimiatri, secolul al XVII-lea fu o mare epocă pentru medicină, din care se degajază numeroşi clinicieni, între care marele *Sydenham* (1624-1689). Secolul acesta va fi acela al fisiologiei; impulsiunea dată studiilor anatomice de *Vésale* va conduce la o fisiologie nouă, care nu va mai rămâne în domeniul metafisicei, ci care se va baza numai pe doctrinele mecanice şi fisice. Marele promotor al acestor

[10] *Fracastor,* La contagion, les maladies contagieuses et leur traitement (1546). Paris.

[11] *Malgaigne,* Œuvres complètes de A. *Paré.* 3 vol. 1840, Paris.

[12] Henry III.

doctrine fu *William Harvey* (1578-1658), care făcu cea mai considerabilă descoperire din istoria ştiinţelor biologice: circulaţia sângelui.

Cât despre chirurgia secolului al XVII-lea**,** ea se rezumă în publicaţiuni neînsemnate de fapte şi tratamente. Totuşi se inventează instrumente noi ca *amigdalotomul*, *pinsa de extirpat polipii din nas*; se practică operaţiuni noi ca *gastrostomia*; însă marea şi obicinuita operaţie a chirurgilor din acest secol fu banala *flebotomie.*

Cu toată mişcarea ştiinţifică care se anunţa din toate ţările Europei occidentale, patologia chirurgicală nu face progrese. Trebue să aşteptăm tocmai finele secolului al XVIII-lea, când clinicianii şi semiologiştii lucrează în toate di-recţiile, când apare în Itatia Morgagni (1682-1771), cel mai celebru dintre anatomo-patologiştii vechi, şi de la care derivă toată şcoala care străluci atât de puternic la începutul secolului al XIX-lea.

Dar partea cea mai originală şi interesantă a medicinei în secolul al XVIII-lea este *inoculaţiunea,* care

conduse la descoperirea *vaccinei* de *Jenner* (1749-1828), metodă care precedă cu un secol ideile pastoriane asupra atenuării virusului şi care avu un răsunet puternic în toată Europa devastată la acea epocă de variolă.

Secolul al XVIII-lea este o dată memorabilă pentru chirurgie, în care chirurgii parvin a se sustrage cu totul de sub autoritatea medicilor, şi pot să exerseze separat meseria lor, fără controlul acestora. *J. L. Petit* (1674-1750), tânăr chirurg, de la care ne-au rămas câteva noţiuni clasice, fu acela care opuse cea mai mare resistenţă exigenţilor medicilor, şi reaprinse din nou răsboiul între medicină şi chirurgie. Numai înfiinţarea *Academiei regale de chirurgie* (1731), pusă sub protecţia regelui, şi care avea sub de-pendinţa sa comunitatea chirurgilor din tot regatul, pune sfirşit acestor certuri interminabile. Această şcoală de chirurgie îşi avu profesori separaţi care predau diferite branşe ale maladiilor chirurgicale.

În Europa, aproape în toate ţările, mişcarea aceasta de separaţiune se întinde, şi chirurgii caută a stabili valoarea lor şi mai ales independenţa lor de medici. Încât la finele secolului al XVIII-lea, vedem în Franţa pe *Desault* (1749-1795), terminând secolul acesta în modul cel mai strălucit pentru viitorul chirurgiei generale, căci el creează în Franţa *primul învăţământ clinic public,* operând înaintea publicului, astfel ca toată lumea să poată profita de învăţământul şi de technica sa operatorie.

În Englitera, în secolul al XVIII-lea, chirurgia are numeroşi şi străluciţi reprezentanţi, printre cari putem

cita între alţii pe: *Hunter* (1718-1783), celebru prin lucrările sale asupra anevrismelor, Percivall *Pott* (1713-1768), cunoscut prin maladia care poartă numele său.

Munca fructuoasă a atâtor chirurgi renumiţi dete frumoase rezultate, căci din toate ţările se studiază diferite operaţiuni în mod aşa de complect, încât technica câtorva din ele, ca *amputaţiile, talia,* ajunseră la o perfecţiune operatorie care nu fu întrecută decât după venirea antisepsiei. În domeniul patologiei ginecologice, se semnalează *inflamaţia ovarelor, sarcina tubară* şi se fac ceva încercări de *operaţiuni genitale.* În fine în obstetrică, avem o perioadă mare cu *Levret* (1703-1780), *Chamberlen, (1746), Smellie,* şi marele *Baudelocque* (1745-1810), considerat ca un renovator al obstetricei, a[l] cărui tratat celebru descrie, între altele, şi o operaţie nouă: *simfisiotomia.*

La începutul secolului al XIX, *Bichat* (1771-1802), autorul primului tratat de Anatomie generală, fu marea figură care, prin lucrările sale, ilustra acest secol şi exersa o influenţă considerabilă asupra opiniunilor ştiinţifice din epoca sa şi asupra progreselor medicinei.

Şcoala franceză are clinicieni de marcă, ca *Laënnec* (1781-1826), care devine celebru prin descoperirea oscultaţiunei, cea ce permite a se pune bazele patologiei pulmonare şi cardiace; *Trousseau, Charcot* (1825-1893), fondatorul şcoalei de la Salpêtrière, *Duchenne de Boulogne* (1806-1875). Apoi *Claude-Bernard* (1813-1878), care creează medicina experimentală contemporană.

Şcoala germană, în frunte cu marele *Virchow* (1821-1902), graţie microscopului, face minuni şi descopere celula, către care vor converge toate lucrările, fondând patologia celulară şi histologia. *Virchow* şi *Claude-Bernard* sunt, înainte de *Pasteur,* representanţii cei mai

remarcabili ai medicinei ştiinţifice, şi de aceea numele lor trebue întotdeauna să rămâe adânc gravat în memoria chirurgilor, care, la finele secolului al XIX-lea, vor avea să tragă cele mai mari profituri din noile descoperiri ale ştiinţelor biologice.

La începutul secolului al XIX-lea, înainte de era pastoriană, exista o chirurgie savantă şi destul de îndrăzneaţă, care încearcă mai toate operaţiile cari se practică azi, dar cari fură părăsite din cauza insuccesului lor obicinuit[13]. Chirurgia franceză fu cea mai reputată şi, la începutul secolului al XIX-lea, timp de mai bine de 20 ani de răsboaie neîntrerupte, chirurgii-militari, între cari cităm pe baronul *Larrey* (1766-1842), exersară în toată Europa activitatea şi ştiinţa lor operatorie.

Marii chirurgi ai şcoalei franceze, *Dupuytren* (1777-1835); *Lisfranc*(1798-1847); *Velpeau* (1795-1867); *Chassaignac* (1804-1879); *Nélaton* (1807-1873), care fu chirurgul cel mai celebru al celui al doilea imperiu; *Maisonneuve*, al cărui curaj operatoriu deveni legendar; *Malgaigne*; au lăsat un nume neperitor în istoria chirurgiei de la începutul secolului al XIX-lea. Dacă mai adăugăm numele lui *Le Fort, Alp Guérin, P. Broca, Verneuil, Gosselin, Trélat, Récamier, Huguier,* cari trăiră prin mijlocul secolului al XIX-lea şi al căror nume este ataşat la atâtea maladii şi tratate de chirurgie; apoi pe *Koeberlé* (din Strasbourg) şi *Péan* (din Paris), cari făcură în Franţa cu succes primele ovariotomii, cari inventară şi vulgarizară pinsele creând hemostaza, vedem ce pleiadă chirurgicală strălucită poseda Franţa înainte de era pastoriană.

Dar Germania, în timpul acesta, are o perioadă în adevăr remarcabilă, mai ales de la 1835-1850, în timpul căreia se pune în primul rang al tutulor şcoalelor europene. Ea face nu numai ştiinţă, dar şi o clinică şi o semeiologie nouă perfecţionată prin întrebuinţarea de diverse instrumente. Chirurgii profită de aceste progrese şi vedem o serie de personalităţi remarcabile care tentează operaţiuni reputate imposibile. *Langenbeck* (1776-1850), printre cei d'intâi, practică ablaţia uterului atins de cancer; iar *Billroth* (1829-1894) face, înainte de era antiseptică, resecţia unui stomac canceros.

În Englitera, curentul chirurgical se întinde progresiv şi vedem apărând operatori remarcabili, ca *Cooper* (1768-1841), care face ligatura carotidei primitive şi a aortei, *Spencer Wells,* în fine *Simpson,* care practică cu succes ovariotomia. Dar chirurgii Noului-continent nu stau indiferenţi la mişcarea ştiinţifică care se opera, căci, încă din 1809, *Mac Dowel,* al cărui centenar fu serbat acum 3 ani, fu primul ovariotomist cunoscut.

Şi pentru gloria chirurgiei, în mijlocul acestei puternice perioade de chirurgi celebri, apare *anestezia generală* prin chloroform, descoperită de *Simpson* în 1847, anestezie care unită cu hemostaza şi mai târziu cu asepsia va da chirurgiei contimporane un avânt extraordinar.

Pe când clinicianii caută şi găsesc mijloace noi şi mai sigure de a diagnostica boalele, de a localiza organele atinse; pe când fisiologiştii şi micrografii abundă în experienţe pentru a pătrunde misterele funcţionărei organelor, găsind zilnic ceva nou, iată că un chimist de geniu, *Pasteur* (1822-1895), studiind fermentaţiile, descopere că agenţii maladiilor contagioase sunt nişte organisme vii, *microbii.* Noua doctrină bacteriologică avu un răsunet strălucit în lumea întreagă. Ea fu acceptată cu bucurie de chirurgi şi de ginecologi, care de mult căutau, unii causa insucceselor operatorii, iar alţii pe-ale febrei puerperale, pe care le considerau ca datorite infecţiunei.

În 1869, *Lister,* fără a cunoaşte microbii plăgilor operatorii, institue pansamentul său antiseptic, care dă deja rezultate mulţumitoare, şi care e introdus în Franţa de *L. Championnère* (1874). În obstetrică, încă din 1855, Tarnier fu iniţiatorul măsurilor profilactice, uzitate şi azi, pentru a combate febra puerperală.

[13] A se consulta: *Rochard,* Histoire de la Chirurgie an XIX siècle. Paris. *Velpeau, Xelaton, Denonvilliers,* Les progrès de la chirurgie en France (Raport). Paris.

Cu descoperirea lui *Pasteur,* cercetările bacteriologice abundă în toate ţările, se descopăr noi microbi şi se precizează din ce în ce *natura vie a contagiunei.*

Încurajaţi de cercetările noi, chirurgii recurg la tot felul de procedee chimice şi fisice spre a obţine sterilizarea materialului de pansamente, desinfectarea bolnavului, a ope-ratorului şi a instrumentelor. D'aci se născu antisepsia şi apoi asepsia de azi cu *Terrier* (1890), cari, rând pe rând, îşi împărţiră sufragiile chirurgilor, care tentează şi reuşesc operaţii care altă dată păreau imposibile.

Championnière şi *Terrier* fură cei 2 chirurgi care avură influenţa cea mai decisivă şi cea mai fericită asupra orientărei chirurgiei franceze în aceşti din urmă 30 ani. Patologia şi clinica chirurgicală trag un profit real din toate achiziţiile semeiologiei, din invenţia de aparate noi, şi mai ales din descoperirele de laborator ca *termometria, radio-grafia, citologia, examenul bacteriologic al secreţiilor normale şi patologice ale organismului, reacţia de fixaţie, oftalmo-reacţiunea, studiului anatomic al sângelui.*

În fine, mai recent, *anestezia medulară* simplifică şi mai mult terapeutica chirurgicală, căci ea permite a se tenta multe operaţiuni care erau înainte evitate din cauza inconvenientelor multiple ale anesteziei generale.

Astfel, graţie descoperirei lui *Pasteur,* mergând mână în mână cu medicina, chirurgia, la finele secolului al XIX-lea, devine o ştiinţă precisă, preponderentă, şi-şi întinde considerabil câmpul seu de acţiune.

Hemostaza, anestezia, asepsia şi *radiografia,* sunt cele 4 descoperiri formidabile care permit chirurgului a tenta şi a reuşi tot felul de operaţii până atunci considerate imposibile şi chiar „criminale”, cum zicea Velpeau despre ovariotomie.

Aceea care profită cel mai mult din aceste progrese este chirurgia abdominală, şi mai ales cea care se adresează organelor genitale la femeie, şi care, din cauza preponderenţei sale, s'a detaşat de chirurgia generală formând gineco-logia de azi. Din bassin, chirurgii se urcă în abdomenul superior; chirurgia stomacului, intestinului şi apendicelui e la ordinea zilei; operaţiunile de ficat, splină, rinichi, prostată devin curente. În fine, centrele nervoase şi hipofiza, cordul şi pulmonii, esofagul, vasele mari, sunt obiectul de intervenţiuni directe şi fructuoase. Şi astfel, progresiv, chirurgicul pătrunde toate secretele maladiilor considerate altădată ca pur medicale; încât ne găsim în fine ajunşi azi în îaţa profeţiilor lui *Bouchard,* care, într'o lecţie de patologie general din 1888, presimţind viitorul chirurgiei, a putut zice: „Adevăratul medic de mâine va fi chirurgul”.

Din această scurtă privire asupra progreselor chirurgiei, vedem că toată munca necurmată, depusă de medicii trecutului timp de mai multe secole, nu se poate compara cu sforţarea remarcabilă din secolul al XIX-lea, şi mai ales cu extraordinara revoluţie chirurgicală din aceşti din urmă 30 de ani, în care chirurgii alături de medici şi de experimentatori, colaborează pentru a pătrunde leziunile, cauzele şi patogenia boalelor, şi a ajunge astfel să le opună o terapeutică mai sigură şi mai raţională. Vedem cum chirurgia, care se desrobise de sub jugul medicilor abia la începutul secolului al XVIII-lea, când *J. L. Petit* făcu ruptura definitivă, ajunge la finele secolului al XIX-lea nu numai liberă, ci stăpâna situaţiei. Secolul al XIX-lea este epoca de aur a chirurgiei, în care s'au făcut cele mai considerabile progrese în domeniul terapeuticei operatorii.

Dar dacă technica chirurgicală este opera timpurilor moderne, patologia chirurgicală rămâne încă strâns legată de chirurgia secolelor precedente. Toate doctrinele actuale, care la apariţia lor păreau noutăţi, erau în realitate văzute de cei vechi, dar le lipsea legătura lor ştiinţifică. Încât putem zice că nu trebuie să opunem chirurgia vechie celei moderne, ci, din contra, să ne sforţăm a arăta legătura neîntreruptă care le uneşte.

Acest studiu retrospectiv este pentru noi cel mai bun educator, căci lui îi datorăm admiraţia recunoscătoare pentru lunga listă a predecesorilor noştri, pentru iniţiatorii glorioşi, pentru precursorii iluştri, precum şi pentru modeştii savanţi uitaţi în cursul secolelor trecute.

El ne spune că istoria chirurgiei nu e fără interes, nici fără utilitate. Şi dacă amintim, celor care voesc a fi

numai chirurgi practici şi a poseda numai technica profesiunei lor, înţăleptele cuvinte ale lui *Malgaigne* de acum 70 de ani: „Tout homme, fût-ce un génie, qui ne remonte pas au-delà de son siècle, pour la science, ressemble à un vieillard qui ne se souvient que de la veille"; ei se vor convinge uşor că cei care despreţuesc *cultura*, care înalţă profesiunea noastră, scoboară chirurgia la un meşteşug mediocru care merită definiţia despreţuitoare de „o artă manuală limitată la diereză, la sinteză şi la exereză", definiţiune pe care „Facultatea" o dete altădată Parlamentului francez într'o adresă din 1607.» (7)

Citându-l pe Ulysse Trélat, Profesorul își exprima de fiecare dată ferma convingere că latura umanistă era indispensabilă oricărei meserii, cu atât mai mult condiției medicului-chirurg: „Véritable trinité, à la fois savant, artiste et artisan, demandant à la science ses notions positives, à l'art ses inspirations, au métier ses précieuses accoutumances, son outillage, ses installations et ses aules; le chirurgien formule dans l'acte opératoire l'une des plus puissantes expressions de l'art de guérir." (8)

Odată cu aducerea aminte a vremilor de demult, se decantează, parcă, șansa fugitivei recuperări mai cu folos a memoriei colective evocate de Profesorul Constantin Daniel, dând mereu perspectivă bogatului orizont al cunoașterii contemporane. La ce bun istoria? Istoria științelor, inclusiv medicale, are neîndoielnic propriile particularități, propriile criterii de adevăr și exprimă o forță a timpului prin care lumea a tins constant spre desăvârșire, atenuând neajunsurile existențiale, antrenându-și creativitatea și echilibrând interdependențele bio-psiho-sociale.

Medicina pare a fi prin excelență o artă cu tendință și nu o artă pentru artă, și tocmai acest scop, bine conturat sub unghiul finalității și moralității, îi poate conferi noblețea, dincolo de orice „criză paradigmatică" s-ar ivi.

Funding: The work did not use financial resources involving any company or institution.
Data Availability Statement: The data published in this research are available on request from the first author and corresponding authors.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Bibliografie selectivă

1.Mișcarea Medicală Română, an 7, 1934, nr.7-8, p.600.
2. Radu C. *Figuri culturale din Bucureștii de ieri și de azi: Prof. Dr. Constantin Daniel*. Trei Crişuri, Oradea, an 17, nr. 11-12, 1937, pp: 227-233.
3. Bologa Vl, Brătescu Gh, Duțescu B, Milcu Șt. M, *Istoria Medicinei Românești*, București: Ed. Medicală, 1970, p: 399.
4.. Iftimovici R, Berbecar Gh, Berbecar S, *Istoria universal a obstetricii și ginecologiei*, București: Ed. Academiei Române, 2014, pp: 295-298.
5. Iftimovici R, istoria medicinei și farmaciei universale, ediția a II-a, București: Ed. Academiei Române, 2018, vol. II, pp: 800, 835, 838, 1131.
6. Romanescu C. *Centenarul învățământului medical superior ieșean*, Iași: Întreprinderea Poli-grafică, 1978, pp: 87-88, 105, 164.
7. Daniil C. *Lecțiune de deschidere*, Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy, An 25, 1911, No.1-5, Janvier-Mai, pp: 23-42.
8. Daniel C. *Patologia chirurgicală a căilor urinare în istoria ştiinţelor Medicale. Specialiştii şi Specializaţii urologi,* Iaşi: Tip. H. Goldner, 1911 (Extras din Revista Ştiinţifică V. Adamachi. Vol. II, fasc. 4, pp: 303-310).
9. Făgărășanu I. *Chirurgia românească și contribuția ei la progresele chirurgiei mondiale*, București: Ed. Medicală, p:38.
10. Mișcarea Medicală Română, an 7, 1934, nr.7-8, pp: 601-618.
11. Daniel C, Babeș A. *Posibilitatea diagnosticului cancerului cu ajutorul frotiului*.Revista Gynecologie și Obstetrică, București, 23 Ianuarie, 1927, p: 55.
12. Daniel C, Babeș A. *Diagnosticul cancerului colului uterin prin frotiu*, Gynecologie și Obstetrică, București, 5 Aprilie, 1927, p: 23.
13. Babeș A. *Diagnostic du cancer du col utérin par les frottis*. Paris: Presse Med, 1928, 36:451-454.

14. Naylor B, Taşca L, Bartziota E, Schneider V.*In Romania it´s the Babes-Papanicolaou Method*, Acta Cytologica.The Journal of Clinical Cytology and Cytopathology, 2002, 46, 1:1-12.

15**.** Căliman C. *Istoria filmului românesc (1897-2017),* București: EuroPress Group, Ediție Digitală, 2017, p:153.